

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ ДІВЧАТ У ШКОЛАХ ХЕРСОНЩИНИ КІНЦЯ 50-Х – ПОЧАТКУ 60-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Кожен етап розвитку вітчизняної школи має свої ознаки, свої особливості, свої знахідки та лише свій відбиток в історії освіти країни. Останній може мати як позитивне, так і негативне забарвлення, але його не тільки не можна нехтувати, а й слід обов'язково враховувати в ході чергового реформування системи освіти. Це доводить досить суперечливий шлях становлення трудового навчання в школах України, на якому були занадто високі злети і дуже низькі падіння.

У зв'язку з цим варто згадати праці О. Аніщенко, А. Вихруща, С. Дем'янчука, Л. Єршової, В. Кухарського, Л. Лікарчука, М. Левківського, О. Лихолат, С. Мазуренко, Т. Сухенко, Д. Тхоржевського та ін., в яких науковці детально висвітлювали особливості організації та здійснення трудового навчання молоді в загальноосвітніх школах нашої країни в різні історичні періоди.

Разом із тим особливості трудової підготовки дівчат у школах України кінця 50-х – початку 60-х років ХХ століття досліджені ще недостатньо. Поза увагою істориків педагогіки лишилося й те, як саме в цей період було організоване трудове навчання дівчат в окремих регіонах, зокрема на Херсонщині. Саме на цьому ми пропонуємо зосередити увагу в даній статті.

Передусім нагадаємо, що в 1958-1959 н. р. в школах України ввели новий навчальний предмет – “Домоводство”, основним завданням якого стала підготовка дівчат до дорослого життя, до майбутньої трудової діяльності.

У деяких школах Херсонської області вже в цьому році подбали про необхідне обладнання та виділили приміщення для проведення занять з даної навчальної дисципліни. Серед них, наприклад, була Голопристанська школа, яка придбала три швейні машини з ножним та електричним приводами, кєрогаз, примус, електричний чайник, каструлі та інший посуд [1, арк. 3].

Не був винятком і Нововоронцовський район. Але тут лише в одній Дудчанській восьмирічній школі було обладнано кабінет домоводства. Для нього було придбано швейні машини і комплект посуду. Швейні машини і посуд придбала також Нововоронцовська СШ. Решта шкіл району, наприклад Українська, Червонянська та Нововоскресенська школи, мали майстерні, які були розташовані в коридорах, а заняття по кулінарії проводили в їдальнях учнівських інтернатів. Значна частина шкіл не мала можливості придбати швейні машини та обладнання для кухонь через брак коштів [19, арк. 10-11]. У шкільній їдальні виконували практичні вправи й учениці багатьох інших шкіл області [16]. Тут вони не лише готували різноманітні страви, а й чистили посуд та виконували підсобні роботи, пов'язані з приготуванням їжі [5, арк. 25].

Наступного 1959-1960 н. р. вже у багатьох восьмирічних і середніх школах Херсонщини, зокрема в усіх школах Сиваського району, уроки домоводства викладали в спеціально для цього відведених кімнатах, які були обладнані плитами, кухонним посудом, швейними машинами тощо [14, арк. 22]. Непогано йшли справи і в школах Каланчацького району. Вони також придбали швейні машини і все необхідне для проведення уроків з кулінарної справи [16, арк. 39].

Вищезазначене свідчить, що на початковому етапі становлення домоводства як навчальної дисципліни в багатьох школах Херсонщини уважно ставилися до нього, намагалися створити належну матеріально-технічну базу. Все це можна пояснити, насамперед, прагненням надати школярам ті вміння і навички, які їм будуть безпосередньо необхідні в подальшому дорослому житті.

Не дивлячись на численні труднощі вже в перші роки викладання домоводства в загальноосвітніх школах, майже всі учні, які вивчали цей навчальний предмет, успішно

засвоїли навчальний матеріал. Так, у звіті Кіндійської СШ за 1958-1959 н. р. сказано, що всі дівчата засвоїли навчальний матеріал у повному обсязі. Це особливо стосувалося таких тем:

1. Розділ “Крій та шиття”:

- виготовлення фартуха, напірника, торби (5 клас);
- знімання мірок, розкроювання спідниць різних фасонів, виготовлення жіночої сорочки (7 клас);
- виготовлення чоловічої натільної сорочки, жіночого купального костюма (8 клас);
- моделювання спідниць, блузок та літніх суконь (9 клас);
- виготовлення нескладних фасонів блузок, білизни (10 клас).

2. Розділ “Кулінарія”:

- поняття про кулінарію і гігієну приготування страв, сервіровка столу (5 клас);
- значення правильного харчування для здоров'я людини, основні продукти харчування (6 клас);
- їжа, харчова промисловість, сервіровка столу (7 клас);
- поняття про необхідний для людини склад харчових страв, сервіровка столу (8 клас);
- поняття про режим харчування, складання меню, сервіровка столу (11 клас) [10, арк. 47].

Як бачимо, більшість перерахованих тем носить теоретичний характер. Такий стан справ стає зрозумілим, якщо взяти до уваги, що в Кіндійській СШ не було жодної швейної машини і дівчата всі машинні роботи виконували вдома на власних машинках, але без безпосереднього контролю з боку вчителя. Не вистачало також необхідного інвентарю для проведення уроків кулінарії, а також постійних робочих місць [10]. Не було швейних машин і в Костогризівській СШ. Тому учениці не мали можливості навчитися користуватися ними, а швейні вироби виготовляли за допомогою ручних швів [8, арк. 79]. Подібна ситуація мала місце і в інших школах області.

У той самий час учителі намагалися якомога краще ознайомити школярів з різними технологічними процесами. З цією метою вони проводили екскурсії та практичні роботи. Так, учениці Кіндійської СШ ходили на екскурсії в ательє мод, в їдальню заводу “Склотара” [10], а дівчата Гаврилівської восьмирічної школи – в їдальню дитячих ясел [18]. Під час екскурсій вони мали можливість краще ознайомитись зі швейним виробництвом, із технологією та гігієною приготування їжі, зі складом меню тощо.

У ході практичних робіт, які проводились на уроках з розділу “Кулінарія”, дівчата готували різноманітні страви (одну або декілька). Аналіз архівних матеріалів свідчить, що їм дуже подобались ці заняття. Наприклад, учениці Кіндійської СШ намагалися якнайкраще приготувати обід, з любов'ю сервірували стіл і розносили страви, запрошували гостей з педагогічного колективу [10].

Аналіз звіту цієї школи показав, що на уроках кулінарії діти використовували не лише електричне обладнання (“чудо-піч”), а й керовані та газові плити [10, арк. 48]. На жаль, через нестачу електричного обладнання, так було і в інших школах Херсонщини [3, арк. 156].

Для проведення уроків домоводства в школах бракувало не тільки нагрівальних електричних приладів, приладів по догляду за кімнатою (пилососів), швейних машин з ножним та електричним приводом [13], а й матеріалів, продуктів, посуду. Тому дівчата приносили все необхідне з собою. Робота проводилась по ланках, члени яких напередодні домовлялися між собою, що саме вони мають принести на те чи інше заняття [7; 10].

Як правило, часу, що відводився згідно з програмою на вивчення певних тем і розділів, не вистачало для того, щоб повністю виготовити той чи інший виріб. Це підтверджують річні звіти шкіл за даний період. Так, у звіті Кіндійської СШ сказано, що визначеного програмою часу не вистачає для того, щоб виготовити відповідний виріб (наприклад, за 5 годин пошити блузку чи сукню) [10, арк. 47]. Слід зауважити, що учениці були вимушені частину робіт виконувати вдома, адже в школі не було необхідного обладнання. Тобто вони певною мірою заощаджували час уроку, але його все ж таки не

вистачало, і педагоги висловлювали пропозицію щодо збільшення в програмі кількості годин на проведення практичних занять [2; 10].

Цінним є те, що період становлення домоводства як навчальної дисципліни загальноосвітньої школи подарував нащадкам чимало методичних знахідок. Наприклад, педагоги кінця 50-х – початку 60-х років ХХ століття дотримувалися такої структури уроку трудового навчання, що нагадує сучасну. По-перше, вони планували 70-75 % часу уроку на виконання учнями практичного завдання [2, арк. 32]. По-друге, в структурі уроку домоводства виділяли певні складові частини. Так, обов'язковими компонентами уроку були теоретична і практична частини, а до складу останньої входило прибирання робочих місць. Окремі заняття носили теоретичний або практичний характер [10, арк. 48].

Більш повні уявлення про структуру уроку можна отримати з річного звіту про роботу шкіл Херсонської області за 1960-1961 н. р., в якому детально описано хід проведення кількох кращих уроків домоводства. Вони відбулися в середніх школах м. Херсона: № 3 (вчитель Шульга Т.М.), № 14 (вчитель Піддубна Р.Ф.), № 30 (вчитель Горянівська Т.Ф.), у Великоолександрівській СШ № 2 (вчитель Кашуба Н.А.) та у Верхньорогачицькій СШ № 1 (вчитель Лісова Є.Д.). Аналіз інформації, наведеної у цьому звіті, дозволяє стверджувати, що вчителі виділяли такі компоненти уроку:

- організаційний момент, під час якого відбувався розподіл обов'язків серед учнів;
- мотивація навчальної діяльності;
- пояснення нового матеріалу, що супроводжувалося необхідним унаочненням та демонстрацією прийомів виконання операцій;
- вступний інструктаж та інструктаж з техніки безпеки;
- практична робота та поточний інструктаж;
- перевірка виконаних робіт;
- прибирання робочих місць [6, арк. 149-150].

Як бачимо, перераховані компоненти уроку майже повністю повторюють складові сучасного комбінованого уроку трудового навчання.

У звіті про роботу шкіл Херсонської області за 1960-1961 н. р. наведені також фрагменти найбільш вдалих уроків, проведених вищеназваними педагогами. Серед них уроки з тем, що сформульовані в такій редакції: “Пошив серветок” (5 клас), “Крій і шитво” (7 клас), “Приготування сніданку” (7 клас) та ін. Треба зауважити, що перераховані теми не входять до програми з домоводства на 1960-1961 н. р. у такій редакції, як написано вище. Вони названі не точно і не зрозуміло, що саме вивчали учні з даної теми. Наприклад, програма для 7 класу містить не тему, а розділ “Крій та шиття”, на вивчення якого відведено 20 годин. Цією ж програмою передбачено навчити учениць 7 класу готувати м'ясні котлети, м'ясний суп або борщ, каші, вироби із борошна, а також квасити капусту, огірки, перець, яблука, помідори та ін. [20, с. 11]. Навіть поверховий аналіз наведеного переліку тем показує, що більш доцільно було б обрати для 7 класу тему “Приготування обіду”. Наведені міркування дозволяють зробити такі висновки: по-перше, вчителі не завжди дотримувалися програми, а по-друге, не було належного контролю за її виконанням. Без сумніву, це було пов'язане з численними причинами як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру.

До методичних знахідок досліджуваного періоду можна віднести і проведення підсумкових занять, які сьогодні стали обов'язковими в умовах 12-ти бальної системи навчання. У досліджуваній період такі заняття не були нормою, але їх проводили в окремих школах. У школах Каланчацького району вони проходили в кінці кожного півріччя. На них дівчата, наприклад, готували обід з 3-4 страв, сервірували стіл, пригощали своїх матерів. Останні виконували ролі експертів – дегустували страви, спостерігали за тим, наскільки правильно дівчата користуються столовими приборами, чи дотримуються вони правил поведінки за столом та ін. [17, арк. 184]. Отже, в досліджуваній період використовували такі форми проведення уроків, які сьогодні вважають нестандартними і певною мірою інноваційними. Вони не лише прищеплювали трудові і гігієнічні навички, а й мали велике виховне значення.

Учителі домоводства широко використовували на уроках наочність (плакати, схеми, малюнки, стенди, столові прибори, столовий та кухонний посуд) та різноманітне обладнання (електричні духовки, швейні машинки та ін.) [6]. Але все ж таки треба визнати, що теоретичний матеріал унаочнювався погано. Бракувало і спеціальної навчально-методичної літератури. Оскільки централізоване навчально-методичне забезпечення було майже відсутнє, то вчителі самотужки шукали вихід. Так, у Голопристанській школі при вивченні властивостей тканин користувалися саморобним роздатковим матеріалом [1, арк. 20]. У школах Каланчацького району вчителі дбали про те, щоб учениці записували в робочі зошити корисні поради, рецепти тощо [17, арк. 184]. Ці дії педагогів були вимушеними, адже на початку 60-х років ХХ століття в Україні лише розпочиналася робота над створенням матеріально-технічного і методичного забезпечення даної навчальної дисципліни. Наприклад, у тематичному плані Державного учбово-педагогічного видавництва “Радянська школа” на 1961 рік, затвердженому Міністерством освіти УРСР 12.04.1960 р., заплановано видання таких посібників: Пархолок І.О. “Викладання швейної справи (з досвіду)”, Маврина К.П. “Турток крою і шиття в школі”, “Методика трудового навчання і виховання у восьмирічній школі” за редакцією Розенберга М.Й. та ін. [15, арк. 37-38]. Але, як уже зазначалося, їх у досліджуваній період у школах ще не було.

Значні перешкоди на шляху становлення домоводства як навчального предмета були пов’язані значною мірою з тим, що навіть через кілька років після включення його до навчальних програм (на початку 60-х років) не в усіх школах ставилися серйозно до цієї навчальної дисципліни. Так, в 1960-1961 н. р., через 2 роки після запровадження в школах України домоводства, в Каланчацькій восьмирічній загальноосвітній трудовій політехнічній школі № 3 уроки продовжували проводити в коридорі або в звичайній класній кімнаті, бо не було спеціально обладнаного приміщення. Тут також не вистачало необхідного посуду [17, арк. 81]. У Роздільнянській восьмирічній загальноосвітній політехнічній школі в цей же період не було жодної швейної машинки [17, арк. 183]. У Раденській восьмирічній школі № 1 для проведення уроків домоводства “обладнана невеличка кімната, в якій було поставлено газову плиту, необхідний посуд, ножну швейну машину” [3, арк. 156], але навіть таке оснащення майстерні вважалося для сільської школи більш-менш достатнім.

З огляду на відсутність у школах належного матеріально-технічного забезпечення навчального предмета “Домоводство” стає зрозумілим, що вчителі з обов’язкової навчальної програми обирали лише ті теми, які, на їх думку, можна було викладати більш-менш ефективно. Як наслідок, у звітах різних шкіл йдеться про різні уміння і навички, що отримали учні.

Наприклад, в школах Сиваського району в 1958-1959 н. р. на уроках домоводства учні навчилися шити, вишивати, готувати їжу, прати, прасувати, а також зберігати продукти харчування, квасити, сушити, консервувати овочі та фрукти та ін. [14, арк. 22]. У Каланчацькій школі № 3 в 1960-1961 н. р. дівчата навчилися варити обіди з 2-3 страв, сервірувати стіл, виводити плями, штопати, а також отримали елементарні поняття про крій та шиття [17, арк. 81]. У цьому ж році учні Олексіївської школи навчилися доглядати за одягом та житлом, отримали знання про будову і властивості тканин, засвоїли основні прийоми шиття та навчилися виготовляти прості вироби (мішечки, дитячі сорочки), а також сервірувати стіл, проводити первинну обробку продуктів, готувати та подавати різні страви, дотримуватись правил поведінки за столом [17, арк. 95, 183]. Аналогічні знання, уміння і навички отримали дівчата в Макарівській школі, де, до того ж, їх навчили вишивати, в’язати та доглядати за житловими приміщеннями [17, арк. 58-59], а в Рубанівській СШ № 1, окрім перерахованих вище навичок, учениць навчили правильно доглядати за власним тілом [5, арк. 25]. У СШ № 14 м. Херсона до уроків домоводства ставилися більш серйозно. Тут дівчата навчилися шити верхній одяг, спідниці, чоловічі сорочки і штани та ін. [6, арк. 150]. Цей перелік можна було б продовжити та переконатися, що в різних школах учениці отримували різні уміння і навички.

Треба додати, що звіти шкіл Херсонської області суттєво різняться між собою. Є серед них занадто лаконічні та більш детальні. В останніх наведено більш-менш повний перелік умінь, які отримували дівчата на уроках домоводства. Наприклад, у звіті про стан навчально-виховної роботи Рубанівської СШ № 1 за 1958-1959 н. р. не лише сказано, що учні навчилися доглядати за житлом, а й перераховано, які конкретно вміння і навички вони отримали. Серед них: підмитати і мити підлогу, знімати пил зі стін і меблів, мити віконні шибки і дзеркала, мити і чистити посуд та столові прибори тощо [4, арк. 74]. У звіті цієї ж школи за 1960-1961 н. р. перераховані вище вміння і навички доповнені такими: доглядати за квітами, наводити порядок у хаті, дворі, льошу та на клумбі [5, арк. 25].

Слід також зауважити, що в окремих школах з деякими відомостями з кулінарії ознайолювали і хлопців. Їх також навчали доглядати за житлом, взуттям та одягом [12, арк. 10].

Вищезазначене свідчить про те, що загальноосвітні школи Херсонщини в досліджуваній період намагалися виконати головні завдання курсу “Домоводство”, а саме:

- нагромадження фонду знань, необхідних для раціонального виконання різних видів побутової праці;

- ознайомлення школярів з правилами ведення домашнього господарства, з правилами співжиття, культурної поведінки;

- виховання хорошого смаку, формування правильних уявлень про красу і затишок в оселі;

- виховання свідомого ставлення до обов’язків по веденню домашнього господарства, потреби брати участь в домашній роботі;

- підготовка учнів до суспільно-корисної праці та ін. [17, арк. 183].

Звісно, не всі школи були в однакових умовах, а тому не могли якісно виконати ці завдання. Але все ж таки простежувалася певна система, що поєднувала психологічну і практичну підготовку школярів до праці в домашньому господарстві. На уроках також були реалізовані основні завдання морального, економічного, естетичного та інших напрямів виховання.

Важливо зауважити, що в ході викладання домоводства вчителі намагалися дотримуватися основних принципів педагогічного процесу, серед яких особливе місце посідав принцип зв’язку навчання з життям. Це зрозуміло, оскільки зміст навчальної дисципліни був безпосередньо спрямований на підготовку дівчат до життя, до виконання ними обов’язків хатньої господині, берегині роду тощо. З огляду на зазначене, під час перевірок викладання домоводства в школах області в першу чергу звертали увагу на те, наскільки були пов’язані вміння і навички, отримані дівчатами на уроках, з повсякденним життям людей [9].

Перевіряли також виконання навчальної програми з домоводства. Але педагоги, на жаль, з об’єктивних причин не завжди могли її дотримуватись і обирали об’єкти праці на свій розсуд або відповідно до господарських потреб школи. Наприклад, у Хорлівській СШ в 1959-1960 н. р. дівчата на уроках домоводства пошили для шкільного інтернату “10 підодіяльників, 30 наволочок, 20 простирадл, 30 занавісок для ліжок, серветки на тумбочки, 10 скатертин для класних столів” [16, арк. 39], а у Верхньорогачицькій СШ № 1 учениці протягом 1960-1961 н. р. виготовили “250 пов’язок для дружинників району і сандружинників школи, 47 рушників, ширмочки для ліжок інтернату, підшивали скатерті для покриття столів в учительській, кабінетах завуча, директора” [6, арк. 151]. У СШ № 30 м. Херсона дівчата шили блузи, сукні, сорочки, спецодяг, спортивні костюми для туристів [6, арк. 151], а у Цюрупинській СШ № 1 – учнівські форми для себе [7, арк. 76]. Тобто адміністрація шкіл або пускала справу на самоплив, або не хотіла чи не могла визнати, що існує певна програма, якої має дотримуватись вчитель домоводства, або висувала свої вимоги щодо вибору об’єктів праці.

Мабуть, тому були на Херсонщині і такі школи де програму з домоводства не виконували. Це особливо стосувалося практичних робіт, бо для їх проведення, як уже

зазначалося, не вистачало не тільки необхідного обладнання, а й інструментів та матеріалів [2]. На жаль, не всі педагоги шукали вихід із такої ситуації. Деякі обмежувалися викладанням на уроках лише теоретичного матеріалу або замінювали одні теми іншими.

Так, в Антонівській 8-річній школі в 1961-1962 н. р. теми “Квашення”, “Маринування”, “Консервування” замінили іншими, а екскурсії на виробництво взагалі не проводили. Разом з тим у звіті цієї школи сказано: “Уроки домоводства учням дуже подобаються, особливо такі теми як кулінарія, шиття, вишивання, догляд за житлом. По цих темах матеріал пройдено й засвоєно” [11, арк. 31]. Отже, те, що зазначені вище теми були замінені іншими, не було враховане при складанні даного звіту.

Детальний аналіз інформації, яку містить цей документ, показує, що в даній школі програму з домоводства виконати було важко через відсутність необхідного матеріально-технічного забезпечення. Важливо, що в даному звіті висловлені пропозиції, які, на думку педагогічного колективу школи, допоможуть учням більш якісно засвоїти навчальний матеріал. Серед них такі: проведення занять з тем: “Квашення”, “Маринування”, “Консервування” безпосередньо на виробництві; створення належної матеріально-технічної бази та придбання матеріалів для проведення занять [11, арк. 31].

Педагоги Херсонщини висловлювали й інші пропозиції, які згодом знайшли своє втілення в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Наприклад, у звіті про роботу Новозбур'ївських шкіл [1] висловлено наступні побажання:

– широко вивчати досвід передових учителів, пов'язаний з позаурочною роботою з домоводства, зокрема досвід організації робіт з виготовлення учнями певних виробів та їх реалізацією (ця ідея була через кілька років утілена в життя в ході роботи учнівських кооперативів);

– у зв'язку із залученням школярів до участі в осінніх та весняних сільськогосподарських роботах, що проводяться в господарствах області, скоротити кількість годин, які відводяться на роботу в навчальних майстернях в 1 та 4 чверті (відповідно до сучасної програми предмету “Трудове навчання” певна кількість годин відводиться на розділ “Сільськогосподарська праця”, який традиційно учні вивчають саме в 1 та 4 чверті).

Треба також навести міркування, що виникають при ознайомленні з інформацією, яка міститься в річних звітах шкіл Херсонщини. Так, більшість з них свідчить, що програму з домоводства виконано в повному обсязі, але навряд чи це було можливим, адже протягом року, відповідно до програми з цієї навчальної дисципліни, на вивчення всіх її розділів відводили незначну кількість годин. Наприклад, у програмі на 1960-1961 н. р. заплановано лише 35 годин [20]. За цей час і при відсутності необхідної матеріально-технічної бази, на нашу думку, виконати програму було неможливо, а, отже, показники звітів певною мірою не відповідають дійсності та не дають повних уявлень про реальний стан справ.

Таким чином, на початковому етапі становлення домоводства було чимало перешкод, що носили як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Серед них: відсутність у школах Херсонщини спеціальних приміщень, необхідного обладнання, інструментів і матеріалів, належного навчально-методичного забезпечення тощо. Разом із тим педагоги області постійно знаходилися в творчому пошуку шляхів удосконалення процесу викладання нової для того часу навчальної дисципліни і висловлювали чимало раціональних пропозицій, які потребують подальшого детального вивчення та впровадження в сучасну систему трудової підготовки дівчат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний архів Херсонської області (ДАХО). – Ф. р – 2139. – Оп. 1. – Сп. 183. – 130 арк.
2. ДАХО. – Ф. р – 2139. – Оп. 1. – Сп. 245. – 56 арк.
3. ДАХО. – Ф. р – 2139. – Оп. 1. – Сп. 270. – Арк. 125-167.
4. ДАХО. – Ф. р – 2217. – Оп. 1. – Сп. 68. – 88 арк.
5. ДАХО. – Ф. р – 2217. – Оп. 1. – Сп. 99. – 27 арк.

6. ДАХО. – Ф. р – 2239. – Оп. 1. – Сп. 1232. – 243 арк.
7. ДАХО. – Ф. р – 2798. – Оп. 2. – Сп. 134. – 98 арк.
8. ДАХО. – Ф. р – 2798. – Оп. 2. – Сп. 135. – 87 арк.
9. ДАХО. – Ф. р – 2938. – Оп. 1. – Сп. 187. – 251 арк.
10. ДАХО. – Ф. р – 3260. – Оп. 1. – Сп. 41. – 67 арк.
11. ДАХО. – Ф. р – 3260. – Оп. 1. – Сп. 51. – 36 арк.
12. ДАХО. – Ф. р – 3260. – Оп. 1. – Сп. 54. – 174 арк.
13. ДАХО. – Ф. р – 3260. – Оп. 1. – Сп. 55. – 282 арк.
14. ДАХО. – Ф. р – 3310. – Оп. 1. – Сп. 87. – 42 арк.
15. ДАХО. – Ф. р – 3316. – Оп. 1. – Сп. 100. – Арк. 26-49.
16. ДАХО. – Ф. р – 3363. – Оп. 1. – Сп. 82. – 54 арк.
17. ДАХО. – Ф. р – 3363. – Оп. 1. – Сп. 102. – 191 арк.
18. ДАХО. – Ф. р – 3363. – Оп. 1. – Сп. 128. – Арк. 152-177.
19. ДАХО. – Ф. р – 3428. – Оп. 1. – Сп. 68. – 61 арк.
20. Програми восьмирічної школи на 1960/61 навчальний рік. Домоводство (для 5-7 класів). – К.: Радянська школа, 1960. – 12 с.

УДК 37.034

Степанова О.А.

РЕТРАНСЛЯЦІЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СПАДЩИНІ ФІЛОСОФІВ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Успішне входження України до європейського освітнього простору ставить нові вимоги до виховання особистості громадянина-європейця, який би не втратив оригінальних національних особистісних рис, серед яких чільне місце займає доброчесність.

Сучасне суспільство все гостріше відчуває нестачу високоморальної шляхетної особистості, і це стає предметом роздумів багатьох науковців, серед яких педагоги і психологи І.Бех, М.Боришевський, О.Вишневський, О.Дробницький, О.Киричук, О.Сухомлинська, Т.Титаренко та інші.

Однак, проблема виховання високоморальної доброчесної особистості була актуальною і для середньовічної України, про що свідчить низка морально-етичних творів гуманістів українського Відродження.

Мета нашого дослідження полягає у висвітленні морально-етичної думки середньовічних українських мислителів щодо виховання доброчесної особистості.

Розвиток духовної культури України XIII–XV століть репрезентований у нашій історії найменше. Татаро-монгольська навала призупинила розвиток Київської Русі. Історичні зміни пройшли й у соціокультурному бутті давньоруської держави. Панування Литовського князівства, Польщі негативно вплинуло на духовну культуру українського народу, але цей важкий період у житті держави не можна вважати періодом занепаду. Спільна боротьба українців зумовила певний розвиток духовної культури. З’являється Галицько-Волинський літопис, який охоплює на своїх сторінках майже століття української історії. За часів правління князів Олельковичів відбудовуються культурні споруди столиці, виходять у світ українські літературні пам’ятки “Льствица” (1443), “Златоструй” (1474), “Києво-Печерський Патерик” (1460–1462), що дають поштовх розвитку східнослов’янського письменства, поширюється видання літератури морально-етичного характеру.

Дослідники М.Грушевський, Н.Полянська-Василенко, Д.Яворницький характеризують цей період у житті українського народу як період пере-відродження. Така тенденція відродження духовно-культурних процесів в Україні стала передумовою для формування і розвитку нового рівня культури українського народу, епохи українського Ренесансу.